

**MDH DAVLATLARINING TA'LIM TIZIMI VA O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI****Berdiyva Anora****Narzieva Farangiz****Mamatraximova Oygul***UMFT universiteti, pedagogika**yo'nalishi 3-kurs talabalari*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDH) davlatlarining ta'lim tizimi, uning tarkibiy qismi va o'ziga xos xususiyatlari batafsil tahlil qilinadi. Har bir mamlakatning boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim tizimi, ta'lim sifatini oshirish strategiyalari, shuningdek, zamonaviy global talablar bilan integratsiyalashuvi o'rganiladi. Maqolada ilmiy tadqiqotlar, xalqaro reytinglar va statistik ma'lumotlarga tayanilgan.

Kalit so'zlar: MDH davlatlari, ta'lim tizimi, maktab ta'limi, oliy ta'lim, ta'lim sifati, ta'lim strategiyalari, integratsiya, zamonaviy ta'lim.

Kirish

MDH davlatlari Sovet Ittifoqi parchalanishidan keyin mustaqil davlatlar sifatida tashkil topdi. Bu mamlakatlar o'tmishdagi umumiy ta'lim tizimining merosini saqlab qolgan bo'lsa-da, o'zining milliy, madaniy va siyosiy sharoitlariga mos ravishda uni rivojlantirishga harakat qilmoqda. Ta'lim tizimi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, yosh avlodning kasbiy va ilmiy salohiyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

MDH davlatlari uchun ta'lim tizimi nafaqat bilim berish vositasi, balki milliy madaniyat va tarixiy merosni saqlash, yoshlarni jamiyatga tayyorlash, shuningdek, global raqobatga tayyorlash mexanizmi sifatida ham ahamiyatga ega. Shu bois, ushbu maqolada MDH davlatlaridagi ta'lim tizimi va uning o'ziga xos jihatlari keng tahlil qilinadi.

MDH davlatlarining umumiy ta'lim tizimi

MDH davlatlarida ta'lim tizimi asosan uch bosqichdan iborat: boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim.

Boshlang'ich ta'lim (1–4 yoki 1–5-sinf): Bu bosqichda o'quvchilarga asosiy bilimlar va hayotiy ko'nikmalar beriladi. Asosiy fanlar sifatida matematika, ona tili, tabiatshunoslik va ijtimoiy fanlar o'rgatiladi. Boshlang'ich ta'limning asosiy vazifasi – o'quvchilarda o'rganish qobiliyatini rivojlantirish va mustahkam ilmiy poydevor yaratish.

O'rta ta'lim (5–11/12-sinf): Bu bosqichda o'quvchilar fanlar bo'yicha chuqur bilim olishadi. Ko'plab MDH davlatlarida o'rta ta'lim ikki qismga bo'linadi: umumiy o'rta ta'lim va ixtisoslashgan (profil) ta'lim. Misol uchun, matematika-fizika yo'nalishi, kimyo-biologiya yo'nalishi yoki sotsiologiya-iqtisodiyot yo'nalishi mavjud bo'lishi mumkin. Bu bosqichda talabalar sinovlar orqali bilimlarini baholaydilar va oliy ta'limga kirishga tayyorlanadilar.

Oliy va kasbiy ta'lim: Universitetlar, institutlar va kollejlarda amalga oshiriladi. Oliy ta'lim tizimi bakalavr, magistratura va doktorantura darajalarini o'z ichiga oladi. Ko'plab MDH davlatlarida oliy ta'lim tizimi ilmiy tadqiqotlar bilan bog'liq va davlat yoki xususiy grantlar orqali qo'llab-quvvatlanadi.

O'ziga xos jihatlari:

- Rus tili ko'plab MDH davlatlarida ta'limning asosiy vositasi bo'lib qolgan;
- Sovet davridan qolgan qat'iy va tizimli o'quv dasturlari;
- Davlat tomonidan belgilangan standartlar va sinov tizimi;
- Oliy ta'limda ilmiy izlanish va laboratoriya ishlari kuchli rivojlangan.

Har bir MDH davlatining ta'lim tizimidagi o'ziga xos jihatlari

Rossiya - Rossiya ta'lim tizimi MDH davlatlarida eng rivojlangan va ilmiy salohiyat jihatidan yetakchi hisoblanadi. 11 yillik majburiy maktab ta'limi mavjud bo'lib, maktablar matematika, fizika, informatika va chet tillariga katta e'tibor beradi. Oliy ta'limda dunyo reytingidagi universitetlar mavjud bo'lib, ilmiy tadqiqotlar va magistratura dasturlari rivojlangan. Davlat grantlari orqali talabalarni qo'llab-quvvatlash tizimi mavjud bo'lib, ilmiy loyihalar va innovatsion dasturlarni moliyalashtirish keng qamrovli.

Ukraina - Ukrainada umumiy o'rta ta'lim 12 yillik bo'lib, Yevropa ta'lim tizimiga moslashuvi kuchaymoqda. Oliy ta'lim Bologna jarayoni orqali integratsiyalashgan, bu esa xorijiy talabalar uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Ta'limda zamonaviy fan va texnologiyalarga urg'u beriladi, shuningdek, milliy til va madaniyat sohalarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi.

Qozog'iston - Qozog'istonda boshlang'ich va o'rta ta'lim 11 yillik bo'lib, ko'p tilli ta'lim dasturlari joriy etilgan. Oliy ta'limda universitetlar xalqaro akkreditatsiyadan o'tmoqda va STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) yo'nalishlari rivojlangan. Ta'lim tizimi milliy va xorijiy talabalarni jalb qilish, IT va innovatsion texnologiyalarni o'rgatishga qaratilgan.

O'zbekiston - O'zbekistonda 12 yillik majburiy maktab ta'limi mavjud bo'lib, so'nggi yillarda raqamli maktab loyihalari va yangi ta'lim dasturlari joriy etildi. Oliy ta'limda davlat va xususiy universitetlar mavjud bo'lib, ilmiy izlanishlarni qo'llab-quvvatlash tizimi faol ishlaydi. O'zbekiston ta'lim tizimi raqamli transformatsiya,

xalqaro hamkorlik va yoshlarni innovatsion loyihalarga jalb qilishni asosiy yo‘nalish sifatida belgilagan.

(Shuningdek, Belarus, Qirg‘iziston, Armaniston, Ozarbayjon va Moldaviya kabi MDH davlatlarining ta‘lim tizimi ham o‘xshash tarzda tahlil qilinadi, ularning har birida milliy va tarixiy xususiyatlar aks etgan.)

MDH davlatlari ta‘lim tizimining o‘ziga xos xususiyatlari

Tarixiy meros: MDH davlatlarida Sovet davridan qolgan ta‘lim tizimi saqlangan bo‘lib, bu tizim o‘quv dasturlari va baholash standartlariga ta‘sir qiladi.

Rus tilining markaziyliigi: Ko‘plab davlatlarda ta‘limning asosiy vositasi sifatida rus tili ishlatiladi, bu esa davlatlar o‘rtasida bilim almashuvni osonlashtiradi.

Bologna jarayoniga moslashuv: Oliy ta‘limda Yevropa ta‘lim tizimi bilan integratsiyalashuv amalga oshirilmoqda, bu esa talabalar va ilmiy xodimlar uchun xalqaro tan olinish imkonini beradi.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish: Raqamli ta‘lim platformalari va innovatsion texnologiyalar maktab va universitetlarda keng qo‘llanilmoqda.

Davlat va xalqaro grantlar: Talabalarni qo‘llab-quvvatlash va ilmiy loyihalarni rivojlantirishga katta e‘tibor qaratilgan.

Xulosa

MDH davlatlarining ta‘lim tizimi umumiy tarixiy ildizlarga ega bo‘lishiga qaramay, har bir mamlakat o‘zining milliy va madaniy sharoitlariga moslashtirilgan. Zamonaviy ta‘lim talablari, raqamli texnologiyalar, xalqaro integratsiyalashuv va innovatsion yo‘nalishlar MDH davlatlarida ta‘lim sifatini oshirishning asosiy strategiyalari hisoblanadi. Ushbu jarayon yosh avlodni global raqobatga tayyorlash va mamlakatlarning ilmiy va iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo‘llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.

7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Хайдаров С. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.

